

LESBRIEF

BIJ **ZUSJE**

VAN **JANNEKE SCHOTVELD**

Jonge Jury 2027

ZUSJE

Janneke
Schotveld

Rifka
Mels

REALISTISCH

VERLIES & ROUW
IDENTITEIT & JEZELF WORDEN
FAMILIE

LEESFRAGMENT 1

Zusje van Janneke Schotveld

Rifka kijkt uit naar een tussenjaar, een jaar lang fietsen, maar dan overlijdt haar zus Tabitha door zelfdoding.

Een jaar fietsen, dat was mijn droom. Gewoon, omdat het kan.

Misschien wel twee! Maar dat had ik nog tegen niemand gezegd. Een tussenjaar is heel normaal, maar een tussentweejaar doet wenkbrauwen fronsen, in elk geval die van mijn omgeving.

Een jaar dus.

Waarheen?

Rechtsaf en dan wel zien. Waar níét heen?

Waarom moet alles vastliggen? Waarom moet je na je studie een baan vinden, een relatie, kinderen? Voor je het weet leef je hetzelfde leven als je ouders. Wil je dat?

Ja, sommige mensen wel, mijn broer bijvoorbeeld.

Ik niet.

Hell no.

Ik wil vrij zijn. Na al die jaren school, kerk en studie eindelijk echt vrij zijn.

Net als de vrouw in het boek dat als een bijbel altijd op mijn nachtkastje ligt: *Fulltime avonturier*. Toen ik haar verhaal las, riep alles in mij: ik wil dat ook! Op de

fiets de wijde wereld in, weg van de beklemming die mijn leven zo lang is geweest.

En nu staat hij klaar voor vertrek, mijn zelfgebouwde fiets. Het frame is van Trek, ouderwets, maar stevig. Derailleurs van Shimano, 27 versnellingen, velgremmen, banden die niet lek kunnen. Dat fietst zwaarder, weet ik, maar ik heb geen zin om steeds langs de weg te staan met een lekke band.

Stangen voorop voor extra bagage. Slaapzak, tentje dat in vijf minuten staat.

Nee, ik vind het niet eng om alleen te gaan. Ik geloof in de goedheid van de mens. De meeste mensen deugen. En ik vertrouw op mezelf, ik ben geen roekeloos persoon. Plus: ik heb mijn telefoon en twee extra powerbanks, ik ben niet gek.

De deur uit, naar het oosten, misschien wel helemaal naar Azië. Hier en daar werken om wat geld te verdienen om verder te kunnen. Volkomen vrij, mijn fiets en ik. Op avontuur!

Een jaar fietsen, en stiekem misschien wel twee. Dat was mijn droom. Maar het kan niet meer. Onzichtbare scheerlijnen houden me op mijn plek, ook al stormt het nog zo in mijn hoofd. Het liefst zou ik nooit meer ergens heen gaan. Niet bewegen en wachten tot de pijn vanzelf verdwijnt.

Maar Hiva dacht daar anders over. Ook al zat ze ver weg, zij moest het toch ook weten? Dus belde ik haar om het te vertellen.

Ze was een hele tijd stil. Daarna riep ze een paar zinnen in haar moedertaal. Het klonk poëtisch, als een treurlied. Vervolgens vroeg ze wat ik ging doen. Ik vertelde dat ik net mijn bachelor had gehaald en dat ik me aan het voorbereiden was op een jaar fietsen. Maar dat ik dat nu niet meer wilde. Kon.

‘Kom hierheen, ik wil je zien,’ zei ze toen.

Dat overviel me, ik hakte iets, ik weet niet meer wat.

‘Je fiets staat al klaar, toch? Pak die fiets, stap op, en kom hierheen.’

Ik beloofde erover na te denken.

Daarna appte ze me, elke week op maandag, het was vast een melding in haar elektronische agenda: Rifka appen. Het waren altijd maar drie woorden.

‘Kom je nog?’

Hiva werkt hard, ze leeft het leven van een geslaagde volwassene. Huis, auto, geld.

Op de vijfde maandag zei ze dat ze over vier weken een paar vakantiedagen kon opnemen, speciaal voor mij.

Na een paar weken apathisch voor me uit te hebben gestaan, begon er iets in mij te verschuiven bij dat bericht. Moet lukken, vier weken, als ik een beetje doortrap.

Zouden de scheerlijnen zo ver reiken als ik ze nog een beetje strakker trek? Tot Kristiansand in Noorwegen, want daar woont ze sinds twee jaar.

En dan gauw weer terug.
'Oké,' zei ik.

LESMATERIAAL BIJ ZUSJE VAN JANNEKE SCHOTVELD

OPDRACHT 1 - OP REIS

Lees het eerste fragment. Hierin lees je over Rifka's worsteling.

- Rifka zou een jaar lang gaan fietsen. Hoe stel jij je zo'n reis voor? Zou je ook zo'n reis willen maken?
- Vlak voor haar vertrek overlijdt haar zus Tabitha. Wat gebeurt er nu in Rifka's hoofd? Kan haar plan nog doorgaan?
- Wat vind je van het gedrag van Hiva in het fragment? Is dit helpend voor Rifka, denk je?
- Rifka besluit te vertrekken en naar Hiva in Noorwegen toe te fietsen. Wat denk jij, zou zo'n fietstocht kunnen helpen als je veel verdriet hebt?
- Bespreek je antwoorden met een klasgenoot.

CREATIEVE OPDRACHT

Bedenk een reis die jij zou willen maken (om bijvoorbeeld even te ontsnappen, iets te verwerken of ergens goed over na te denken). Hoe zou deze reis eruitzien? Waar ga je heen, welk vervoersmiddel gebruik je en waar overnacht je? Werk je plan uit op een poster (bijvoorbeeld met kaart en routebeschrijving).

LEESFRAGMENT 2

Zusje van Janneke Schotveld

Tijdens haar fietstocht stopt Rifka op verschillende plaatsen voor de nacht.

Ik maak een kuil in mijn stuurtas en leg daar de pet in. De kraaloogjes kijken me aan. 'Ja, ik neem je mee. Misschien heeft die Jens verstand van vogeltjes. Zou zomaar kunnen als je zo midden in de natuur woont, toch?' Langzaam fiets ik verder. Af en toe stop ik om te controleren of hij nog leeft. Hij heeft geen rubber bastje, hij heeft al veertjes. Hij ademt snel, maar dat hoort, denk ik. Kleine diertjes ademen snel. Ja, toch? Had ik maar beter opgelet bij biologie.

Staan zijn kraaloogjes iets minder helder, of lijkt dat maar zo? Hij ziet er zo breekbaar uit in zijn petbedje. Die veertjes, dat kleine oranje snaveltje. Ineens wil ik per se dat hij blijft leven. Nog een kwartier rijden.

Ik onderdruk de neiging om te bidden.

In plaats daarvan praat ik tegen het vogeltje. 'Wat ben jij eigenlijk voor vogeltje? Ik heb helemaal geen verstand van vogeltjes. Mijn zusje wel, die wist het verschil tussen een koolmees en een vink en een winterkoninkje. Ik ken alleen de namen. Alleen roodborstjes herken ik wel, duh, dat kan iedereen. Kon je nog

maar net vliegen en was je te moe? Ben je misschien tegen de ruit van een auto gevlogen? Nu mag je uitrusten. Jens heeft vast wel water voor je en een worm in zijn tuin. Lust je dat wel, een worm? Of heb je liever een beetje brood met water?' Ik ratel maar door, alsof ik hem in leven kan houden met mijn geklets.

'Ik vraag een fijn doosje voor je. Dan kun je een paar dagen aansterken en daarna weer helemaal gezond en sterk de vrije natuur in. Wees maar blij dat je in Zweden geboren bent, hier is heel veel natuur.'

Ik neem een diepe teug adem, want ik heb het ineens een beetje benauwd.

'Vogeltje, wil je alsjeblieft, alsjeblíeft blijven leven?'

Hoewel ik langzaam fiets hijg ik als een paard. Ik krijg niet genoeg lucht.

'Het is een paradijs hier voor vogeltjes, je zou keuzestress krijgen van al die bomen om een nest te bouwen.' Ik giechel zenuwachtig.

Het zweet staat in mijn handen. Ik voel het ook in straaltjes langs mijn rug lopen. Het was warm vandaag, maar nu krijg ik het koud.

Linksaf. Grote houten huizen in een brede laan, tuinen vol met appel- en perenbomen. Net plaatjes in een reisgids over Zweden. Mijn huid prikt. Alsof ik word aangevallen door duizend knutten tegelijk.

Het vogeltje zakt iets in elkaar, lijkt het.

Of is dat van de ontspanning?

Dat kan toch, dat hij ontspant?

‘We zijn er bijna, houd vol. Je krijgt zo drinken en eten. Appelmoes kunnen we ook wel maken, dat is lekkerder dan brood met water, denk je ook niet?’

Mijn hart gaat tekeer. Ik word licht en draaierig in mijn hoofd.

Rechtsaf, ik zie het water al. En een rood houten huis, dat zal het zijn.

‘Hou vol, hou vol,’ mompel ik tegen het vogeltje en misschien ook tegen mezelf.

Ik kijk nog een keertje. Legt hij nou zijn kopje neer? Ja, hij legt zijn kopje neer. Leggen vogeltjes hun kopje neer als ze gaan slapen? Net als wij? Hoe slapen vogeltjes? Waarom weet ik niks van vogels, verdomme. Mijn handen zijn zo glibberig dat ik bijna de grip op mijn stuur verlies.

Leef.

Leef.

Leef.

Zweet loopt in mijn ogen en het prikt, want er komt zonnebrand mee. Ik durf niet te wrijven. Ik probeer het uit mijn ogen te knippen.

Is het zo heet? Zo heet is het toch niet?

Mijn hart bonst harder dan ik ooit heb gevoeld, dit is niet normaal. Straks krijg ik een hartaanval. Zou Jens kunnen reanimeren?

Ik zie het vogeltje niet meer helder. Ik raak in paniek.

Zijn zijn oogjes dicht?

Slapen vogeltjes met hun ogen dicht?
'Please,' smee ik.
Het rode huis komt dichterbij, ik fiets er recht op af.
Er komt iemand naar buiten. Is dat Jens? Hij zwaait.
Ik kan niet terugzwaaien, want dan val ik om.
Hij loopt naar het rode hek en opent het.
'*Välkommen*, jij moet Rifka zijn!' Hij is precies zoals op zijn profielfoto, een knappe oude man. Een gebruikt gezicht, rimpels, helderblauwe wijze ogen. Ik rem. Ik kijk naar mijn pet.
Geen worm, geen brood, geen appelmoes.
Ik heb gefaald.
Alweer.
'Wat heb je daar?' vraagt de man vriendelijk. Hij spreekt accentloos Engels.
'Hij is dood,' zeg ik. De tranen stromen over mijn wangen. 'Net als mijn zusje. Mijn zusje is ook dood.'
'O mijn god, kind toch.'
Ik wankel.
'Hé,' zegt Jens. 'Gaat het wel?'
Het gaat niet. Mijn fiets valt om, de pet stuitert over het pad.
En dan val ik ook.

Voorzichtig kom ik overeind en kijk om me heen.
Ik ben op een soort veranda.
Ik lig op een dik kussen op een houten bank.
Er staat een glas water op een kruk.
En een schaaltje met nootjes die glinsteren van het
zout.
Ik ben alleen.
Het uitzicht is adembenemend.
Wat doe ik hier?
Dan weet ik het weer.
Ik heb gefaald.
Natuurlijk niet!
Jawel. Het vogeltje is dood.
Ik had beter mijn best moeten doen.
Je hebt gedaan wat je kon.
En dat was goed.
Denk je?
Ik weet het zeker.

‘Hé, je bent er weer.’

Jens schuift een stoel bij en kijkt me aan. Er is iets aan deze man wat vertrouwen wekt. Ik schaam me dat ik heb gedacht dat hij misschien niet te vertrouwen was. En ik schaam me dat ik ben flauwgevallen.

‘Laat me eens naar je gezicht kijken.’ Hij zet een bril op en bestudeert mijn voorhoofd. Er zit een enorm ei op, dat had ik ook al gevoeld. Ironisch. Het vogeltje is dood, maar ik heb wel een ei op mijn hoofd.

‘Het ziet er indrukwekkend uit,’ zegt Jens. ‘Je zal er nog wel een tijdje mee rondlopen. Zin in soep?’

Ik knik. Mijn stem heb ik nog niet durven uitproberen. Bang voor wat ik ga zeggen. Want ik heb het hem gezegd vlak voor ik flauwviel, dat weet ik nog. Ik heb het de hele reis tegen niemand verteld. Zelfs tegen die lieve Matthias niet, dronken als ik was. En tegen deze man die ik nog geen minuut kende heb ik het gezegd.

Mijn zusje is dood.

Ze komt nooit meer terug.

Het doet zoveel pijn.

Zo verschrikkelijk veel pijn.
'Godverdomme,' zeg ik huilend. 'Ik wil dit niet.'
Jens komt terug met een kom soep.
Ik krabbel overeind.
'Sorry.'
'Niet nodig. Eet.'
De soep is lekker. Het is bizar. Dat dingen nog steeds leuk en lekker kunnen zijn, terwijl alles verloren is.
'Is het lang geleden dat je zusje stierf?' vraagt Jens.
Ik wil die woorden niet hardop horen.
'Bijna drie maanden.'
Hij vertrekt zijn gezicht. 'Och, dat is nog zo kort.'
Hij is lief. Dat maakt me nog erger aan het huilen.
Soep met snot.
'Hoe heette ze?'
'Tabitha.'
'Mooie naam.'
'Ik noemde haar meestal Tab. Waar is het vogeltje?'
Jens wijst naar binnen. 'Ik heb het in een doosje gelegd. Wil je het begraven?'
Ik schud mijn hoofd.
'Dank je wel voor de soep.' Ik zet de kom op het krukje. 'Het is hier prachtig.'
Jens knikt en glimlacht.
'Ja,' zegt hij. 'Je mag zo lang blijven als je nodig hebt.'
'Ben jij God of zo?'
Hij schiet in de lach.

Terwijl ik onder de douche stond heeft Jens een vuurtje op het strand gemaakt. We drinken wijn en praten. Jens was vroeger huisarts, hij was altijd aan het werk. Daar heeft hij spijt van, daarom deelt hij zijn tijd nu graag met jonge mensen, reizigers.

Ik kan er niks aan doen, ik praat en praat. Over de kerk, over school, over de dominee met het boek onder zijn snelbinders. Hij pakt zijn telefoon en googelt Rosaria Champagne Butterfield.

‘O mijn god,’ zegt hij. Dat zegt hij vaak, maar hij is atheïst vertelde hij net.

‘Mijn zusje heeft het verscheurd, het hele boek. Blaadje voor blaadje.’

Jens glimlacht, alsof hij het voor zich ziet.

‘Ze lijkt me leuk, dat zusje van jou. Was ze ziek? Als ik te veel vragen stel moet je het zeggen. Je hoeft het niet te vertellen.’

‘Bipolaire stoornis.’

Ik staar in de vlammen.

‘Ik voel me heel erg schuldig,’ zeg ik. ‘De laatste keer dat ze opgenomen werd wilde ze graag dat ik in de weekends ook naar huis kwam. Ik deed het soms, maar meestal niet. Ik was te blij dat ik van die beklemmende sfeer verlost was.’

‘Wat was er zo beklemmend?’ vraagt Jens.

En dan begin ik weer te vertellen, het gaat vanzelf.

Ik vertel over mijn ouders, dat ze ook echt lief kunnen zijn en het goed bedoelen. Maar dat ik me vaak

volwassener voel. Hoe zeker mijn zusje werd, hoe meer psalmen en preken ze ertegenaan gooiden. En ze stuurden haar naar die gereformeerde psycholoog, die precies hetzelfde deed maar dan tegen betaling.

Ik vertel over die keer dat Tabitha in een broek naar school ging. 'Het klopt niet! Het klopt niet!' riep ze tegen de rector. 'Jezus liep in een jurk, zo staat het op alle plaatjes. Dus het is precies andersom! Jullie moeten een rok dragen, niet wij.'

Ze had gelijk natuurlijk. Het was briljant. Maar dat vond de rector niet.

Ze moest naar het kamertje van meneer Van Staverden. De rest van de ochtend liep ze huilend in een spijkerrok die naar sigaar stonk. Tussen de middag meldde ze zich ziek. Daarna spijbelde ze vier dagen, tot ze capituleerde en weer naar school ging – in een rok.

Ik vertel dat ik haar vaak troostte in de pauze. En over Pieter, die de ideale zoon is en irritant braaf. 'Maar hij is ook wel lief hoor,' zeg ik er gauw achteraan. 'In elk geval minder verknipt dan onze ouders.'

Ik praat en praat en praat zoals ik in geen maanden heb gepraat, maar ineens houd ik mijn mond.

Het water klotst tegen de rotsen.

'Ik praat veel te veel.'

'Ik vind het razend interessant,' zegt Jens. 'Maar hoe is het in godsnaam mogelijk dat jij hier zo normaal uitgekomen bent?'

'Ben ik normaal?'

‘Normaler worden ze niet gebakken.’

We grinniken allebei.

‘Ik heb me niet eens aan je voorgesteld,’ zeg ik. ‘Ik ben meteen flauwgefallen toen ik hier kwam. Dat is niet normaal.’

‘Je bent in de rouw, rouw doet rare dingen met een mens. En het is vooral keihard werken.’

En dan vertelt Jens dat zijn vrouw tien jaar geleden is overleden. En hoe zwaar dat was na anderhalf jaar voor haar zorgen. En dat hij zich schuldig voelde dat hij er niet echt voor haar was geweest toen bleek dat ze geen kinderen konden krijgen. Hij verloor zich in zijn werk. En tussen neus en lippen door vertelt hij dat hij onlangs zeventig is geworden.

Ik staar hem aan. Zéventig! Dat is zo oud als mijn opa. De twee mannen kunnen niet meer van elkaar verschillen.

‘Stel je een klein vaasje met een zwarte knikker voor,’ zegt hij. ‘Die zwarte knikker is je verdriet, de pijn, het verlies. Nu is er even niks anders dan dat. Maar de vaas wordt groter, er komen meer knikkers bij, heldere knikkers. Je gaat weer plezier krijgen, dingen meemaken, van het leven genieten.’

Hij laat even een stilte vallen en glimlacht naar me. De mensen die Jens als huisarts hadden waren geluksvogels.

‘De zwarte knikker blijft, de pijn blijft. Maar er komt meer ruimte omheen, er komt meer lucht bij. Het was

heel goed van je om te gaan fietsen. Maar je moet wel voor jezelf blijven zorgen. Dat is er een beetje bij ingeschoten, is het niet?’

God bestaat.

Hij heet Jens en was vroeger huisarts.

Ik heb de foto van ons drieën laten zien.

Hij heeft geluisterd.

Ik heb niet alles verteld.

Maar dit luchtte al een beetje op.

Ik moet echt beter voor mezelf zorgen.

Hè hè.

Hoor wie het zegt.

Ik kon het niet.

Jij kunt het wel.

Doe het voor mij.

OPDRACHT 2 - TOEVALLIGE ONTMOETINGEN

Lees het tweede fragment. Hierin lees je dat Rifka overnacht bij voormalig huisarts Jens.

- Rifka wil heel graag het vogeltje redden. Waar komt die drang vandaan, denk je?
- Hoe komt het dat Rifka bij Jens wel kan praten, wel haar verhaal kan doen?
- Op haar reis noemt Rifka Jens haar God. Welke eigenschappen heeft deze god?
- In dit fragment zie je ook twee delen met schuingedrukte woorden.
 - Van wie zijn die schuingedrukte woorden, denk je?
 - Helpen deze woorden Rifka of niet?
- Jens gebruikt een metafoor van een zwarte knikker in een vaas.
 - Wat bedoelt hij hiermee?
 - Past deze metafoor bij hoe jij verdriet verwerkt? Leg uit.
- Hiva gebruikt het woord 'karass' uit een boek van Kurt Vonnegut om mensen aan te duiden die je tegenkomt, met wie je geen bloedband hebt, maar die toch bij je horen. Wie zijn dat voor Rifka door deze reis geworden?
- Wie is voor jou als een god? Schrijf een ode aan die persoon. Heb je hulp nodig: zoek op wat een ode is en bekijk enkele voorbeelden.

OPDRACHT 3 - SCHULDGEVOEL

Gedurende het hele boek worstelt Rifka met een schuldgevoel. Ze vraagt zich af of zij de dood van haar zusje had kunnen voorkomen.

- Hoe gaat Rifka om met dat schuldgevoel? Verandert dit gevoel gedurende het boek? Leg uit.
- Hiva worstelt met een vergelijkbaar schuldgevoel. Waar komt haar schuldgevoel vandaan?
- Hiva vindt het heel belangrijk om Rifka te laten weten dat het overlijden van Tabitha niet haar schuld is.
 - Hoe doet ze dat?
 - Wat vind je van haar aanpak?
- Denk je dat Rifka haar schuldgevoel aan het einde van het boek achter zich heeft gelaten of niet? Leg je antwoord uit.

OPDRACHT 4 - ANDERS ZIJN

Rifka en Thabita voelen zich in hun gezin allebei anders.

- Waarom voelt Rifka zich anders? In hoeverre wordt haar 'anders zijn' geaccepteerd door haar gezinsleden?
- Waarom voelt Thabita zich anders? In hoeverre wordt haar 'anders zijn' geaccepteerd door haar gezinsleden?
- Wat willen hun ouders doen om hen te helpen? Wat vind je van de hulp die zij aanbieden? Waarom?
- Herken jij het gevoel van 'anders zijn' in een bepaalde groep of situatie? Hoe ga jij daarmee om?
- Denk je dat dit boek mensen kan helpen die zich anders voelen? Waarom wel of niet?

CREATIEVE OPDRACHT

Tabitha zegt tegen Rifka: 'Je bent goed zoals je bent.' (p. 18)

Wie in jouw omgeving zou het fijn vinden om deze zin te horen?

Durf je een kaartje te sturen? Misschien helpt dat die persoon net zoals die zin Rifka heeft geholpen.

OPDRACHT 5 - GELOVEN

Werk samen met een klasgenoot.

In het boek *Zusje* speelt het geloof een belangrijke rol. Er wordt regelmatig naar de bijbel verwezen en verschillende mensen ervaren het geloof op een andere manier.

- Wat betekent het geloof voor de mensen in het schema? Welke goede en minder goede kanten ervaren ze? Vul het schema in.

- Met wie kun jij je het beste identificeren als het gaat om geloven? Waarom?
- Ervaar je het boek *Zusje* anders als je het vanuit een andere 'geloofsbril' leest, denk je?
- Hoe vind je het dat je door dit boek ook aan het denken gezet wordt over geloven? Maakt dat het boek extra interessant of juist niet? Leg je antwoord uit.

IS DIT BOEK JOUW FAVORIET?

Breng jouw stem uit via jongejury.nl/stemmen

JONGE JURY DOORLEESTIPS

Genoten van dit boek? Dan wil je deze niet missen:

Dit is geen dagboek – Erna Sassen

Hoe ga je verder nadat je je moeder hebt verloren? Boudewijn schijft al zijn gevoelens en worstelingen op.

Door jou ben ik mij – Hinke van Abbema

Jona valt op jongens, maar zijn christelijke ouders hebben het daar moeilijk mee.